

Június 13-án Szeben vármegye közgyűlésén Iván Miklós görögkeleti szentszéki ülnök, a román nemzeti komité alelnöke jelenti ki, hogy a románok a többi polgárokkal vállvetve hoznak meg minden áldozatot, hogy biztosítsák a haza sérthetlenségét.

Június 17-én a nagybányai görög katolikus esperesi kerület egyhangú határozattal intéz föliratot a szamosújvári görög katolikus püspökhöz, amelyben megbélyegzi Lucaciu László és Lucaciu Konstantin egyházmegyebeli lelkészek hazaáruló üzelmeit, s ezeknek az egyházmegye sematizmusából való törlésére hívja föl a püspököt.

Június 20-án Maros-Torda vármegye románajkú lakosságának 120 tagból álló küldöttsége jelent meg Duma László szászrégeni görögkeleti főesperes, Popescu János ügyvéd és Popescu József bankigazgató vezetésével a főispán előtt, hogy kifejezze a vármegye románajkú lakosságának a trón és haza iránti törhetetlen hűségét.

Július 5-én Brassó vármegye közgyűlésén a románság nevében Saftu Vazul görögkeleti esperes járul egy indítványhoz, amely a vármegye egész lakosságának a végső győzelemig való tántoríthatatlan hűségéről és minden áldozatra kész kitartásáról biztosítja öfelségét.

Megannyi fényes példája a románok hűségének, hazaszeretetének s annak a nagy igazságnak, hogy sorsukat a magyar hazáéval elválhatatlanul egybefűzték. A nagy küzdelem napjaiban tett olyan nyilatkozatok ezek, amelyek a magyar nép lelkében termékeny talajra találnak, s a közös béke, barátság, szeretet és boldogulás áldásos korszakában meg fogják teremni gyümölcseiket.

F

1915 dec. 7

Mihali Tivadar román nemzetiségi politikus felszólalása az 1915/16. költségvetési évre szóló képviselőházi indemnitási vitában¹

Képv. Napló, 1910–15, XXVII. 319–331. l.

Mihali Tivadar: Tisztelt Ház! Parlamentáris gyakorlat szerint, minden alkotmányos országban a kormány által előterjesztett költségvetést természetes alkalomnak tekintik arra, hogy a kormány helyzete a népképviseléssel szemben megvilágíttassék, vagyis alkalomnak arra, hogy a népképviselő megbírálja a kormány általános politikáját és ennek alapján állapítsa meg a kormány iránti bizalmát vagy bizalmatlanságát.

Mint Magyarország népképviselője egy részének, az országos román nemzeti pártnak képviselője (*Mozgás a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Hol van Lukaciu?*) alapos megfontolás után azon meggyőződésre jutottam, hogy bár az országos román nemzeti párt éppen úgy, mint a többi országos politikai pártok, a háború kitörése óta tulajdonképpen politikai tevékenységét felfüggesztette, mindazonáltal a jelen helyzetben úgy az államnak, mint ezen állam román népének érdekében van, hogy a kormány és az országos román nemzeti párt, illetőleg a román nép közötti viszony megvilágosíttassék.

Ezen magasabb érdek felismerésétől vezettetve, mindenekelőtt meg kell állapítanom azt, hogy a kormány és az országos román nemzeti párt közötti viszonyt...

Polónyi Géza: De román nemzet nincs Magyarországon, tehát román nemzeti pártról sem beszélhet!

¹ Az indemnitási törvényjavaslat teljes címe: „Az 1915/16. költségvetési év első hat hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló 1915: XV. tc. hatályának kiterjesztése tárgyában kiadott törvényjavaslat.”

Mihali Tivadar: ... kizárólag az országos belpolitikai vonatkozásai határozzák meg, egyrészt mivel a külpolitikában való döntés csak részben tartozik a parlament hatásköréhez, másrészt pedig azért, mivel az országos román nemzeti párt programja külpolitikai vonatkozásokat nem tartalmaz.

Amikor azonban kizárólag a belpolitikai vonatkozások alapján kell meghatároznom az országos román nemzeti párt és a kormány közötti viszonyt, akkor fájdalommal vagyok kénytelen kijelenteni, hogy ebben a tekintetben a jelenleg dúló rettenetes háború folyamán a helyzet semmit sem változott.

Az országos román nemzeti pártnak — mint több alkalommal kifejtette — elvi meggyőződése az, hogy az állam biztos és zavartalan fejlődésének alapja kizárólag az államot alkotó faji egyedek és társadalmi rétegek érdekeinek egyforma gondozásában található fel. Ezzel ellentétben áll az a szomorú tapasztalat, hogy Magyarország román népének nemzeti, politikai, művelődési és gazdasági törvényes, jogos és méltányos aspirációi és igényei mind a mai napig teljesítetlenek maradtak, és ennek természetes következménye, hogy a román nép az országos kormányzó politikával szemben ma is ugyanazon elégedetlenséggel és bizalmatlansággal van eltelve, mint azelőtt.

Az ország konszolidációjának és harmonikus békés fejlődésének őszinte óhajától vezéreltetve, több alkalommal a legilletékesebb tényezők előtt hazafias őszinteséggel tártuk fel sérelmeinket, ezek azonban minden orvoslás nélkül maradtak. Azon csekély értékű félrendszabályok pedig, amelyekkel a jelenlegi kormány néhány kevés óhajunkat figyelembe venni megkísérelte, a teljes nyíltság és határozottság hiányában szintén célt tévesztettek. Még egyetlen jelét sem tapasztaltuk oly állami politikának, amely Magyarország területi és államjogi integritásának követelményeit és a román nép nemzeti létfeltételeit egymással összhangzásba tudná hozni. Nem tartottuk lehetetlennek, hogy még a háború folyamán is a román népnek legalább legsúlyosabban érzett sérelmei orvosoltassanak. Különösen elvártuk, hogy a nép millióinak a véres harctereken vérük ontásával bebizonyított hazaszeretete és önfeláldozása e népek politikai érettségének legfényesebb bizonyítékául fog tekintetni és hogy ennek folytán a kormány sietni fog a százados igazságtalanságot megszüntetve, haladéktalanul betervezni az általános, titkos és községenkénti választójog törvényjavaslatát...

Huszár Károly (sárvári): Az a magyarnak is hiányzik!

Mihali Tivadar: ... amely törvénynek megalkotását úgy az állam, mint összes népeinek jól felfogott érdeke parancsolólag megkívánja.

Az országos kormány mindezeket nem tette, sőt még kilátásba sem helyezte ezen sérelmeknek intézményes orvoslását, és ilyképp a román népnek a háború után folytatni kellene politikai küzdelmeit nemzeti lételének feltételeiért és az ország kormányzatának demokratizálásáért. (*Mozgás balfelől.*)

Ily körülmények között lelkünkben mély hálával a Gondviselés iránt mutatunk rá a román testvéreink százezreinek vitéz harcaira a rettenetes háborúnak összes csataterain. Politikai helyzetével Magyarországon a román nép elégedetlen, de azért ezen román nép százezrei apáiktól öröklött, a monarchia történetében rég feljegyzett és most már az egész világ által is elismert hősi vitézséggel ontják vérüket a trónért és a hazáért.

Fiainknak ezen önfeláldozó vitézsége és otthonmaradt testvéreinknek példás, áldozatkész magatartása megteremtette döntő és soha többé el nem vitatható bizonyítékát a román nép hazafiságának és királyhűségének, amit a román nemzeti párt minden időközön át hirdetett, és aminek kétségbevonása szolgált igen gyakran palástul az ezen nép ellen intézett politikának és kormányzati igazságtalanságoknak. Íme, a román nép hazafisága és dinasztikus hűsége sziklaszilárdságúnak és feltétlennek bizonyult. E nép hűségét és hazafiságát az igazságtalan kormányzat nem érintette. Amidőn e nép törvényes eszközökkel nemzeti létfeltételeinek kivívásáért és biztosításáért küzd, teszi ezt nem azért, hogy küzdelmeinek esetleges eredményei útján megerősíthetessék hazafiságában és dinasztikus hűségében, mert ezek feltétlenek, hanem küzd azért, hogy a feltételek biztosítása által megerősödve számban, kultúrában, vagyonban és etnikai értékben, hazájában boldogulhasson és hogy a maga részére jobb jövőt biztosíthasson. A trónnak és az országnak legsajátosabb érdeke, hogy Magyaror-

szág román népe a háborítatlan nemzeti fejlődés útján erőhöz jusson, mert ezen erő egyúttal a trónnak és a hazának erejét is jelenti.

Huszár Károly (sárvári): Lukácsiu is mindig ezt mondta!

Mihali Tivadar: Ezen igazságnak felismerése nagyobb nyomatékot fog adni a román nép jövő politikai küzdelmeinek, és az oly bőséggel hullatott véraldozat, úgy érezzük, megalapozza reményünket, hogy ha ennek felismerése az ország összes polgárainak tudatába átmegy, ez végre meg fogja hozni népünk törvényes, jogos és méltányos követelményeinek teljesítését.

T. ház! A román katonák harci vitézsége és az otthonmaradt népnek kifogástalan hazafias magatartása teljesen fedik az országos román nemzeti pártnak álláspontját és igazolják az ezen párt által vallott és mindig követett politikát. Ezen politika nevében kötelességemmé vált kijelenteni, hogy a román nemzeti párt változatlanul fenntartja programját, annak megvalósításáért jövőben is minden törvényes eszközzel küzdeni fog, a kormánnyal szemben bizalmatlansággal viseltetik — de a háború ideje alatt minden politikai ténykedéstől tartózkodik.

Különben a háborúra való tekintettel, meg akarván adni minden lehetőséget végleges győzelmünknek, az indemnitási javaslatot elfogadom.

64

*Iratok a szlovák politikai mozgalom megosztására,
illetve megnyerésére irányuló kormányzati-határrendőrségi akcióról¹*

A

1915 jún. 21

*Ifj. Erdélyi Sándor o. gy. képviselő levele Dula Mátéhoz, a Szlovák Nemzeti Párt elnökéhez
a nemzetiségi sérelmek orvoslása tárgyában*

Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 14:31/48
(Kézírtásos levél másolata)

Budapest, 1915. június hó 21. nap. Nagyságos Dula Máté ügyvéd úrnak Turócszentmárton. Kedves Bátyám! A Sporitelna besorozott és felmentésre kérelmezett tisztviselők ügyében várom szíves értesítéset arra nézve, hogy a pozsonyi iparkamara jelentését a pénzügyminisztériumhoz mikor terjesztette fel. Nagyon fogok örüdeni, ha az értesítést személyesen adod meg, szükség esetén azonban kérem, hogy azt táviratilag tudasd velem, miután a pénzügyminisztériumban a kérdéses ügyeket elég gyorsan szokták elintézni. Szükséges tehát, hogy idejekorán megtudjam a felterjesztés megtörténtét, hogy a pénzügyminisztériumban eljárhassak a honvédelmi minisztériumba leendő kedvező véleményezés megtétele céljából.

¹ Miután a háború kitörését követő Tisza–Dula tárgyalások a Slovenský denník betiltását visszavonó rendelkezés kivételével nem sok eredményt hoztak, mindkét fél igyekezett elzárkózni a tárgyalások és az engedmények elől. Úgy tűnt, hogy az ellenzéki szlovák politikai mozgalom egyre inkább kikerül a kormányzat befolyása alól. Ez — különösen a külföldi csehszlovák mozgalmak aktivitásának gyarapodó hírei nyomán — mindinkább aggasztotta Tiszát és a belügyminisztériumot. Ezért a magyar kormány fokozott ellenőrzéssel, detektívmunkával igyekezett kitapintani a szlovák mozgalom gyöngye pontjait. Ennek a rendőrségi munkának eredményeképpen jutott Tiszának tudomására Matúš Dula újbóli tárgyalási hajlandósága, Ján Mudroňnak, a Dula előtti pártelnök fiának együttműködési készsége és a turócszentmártoni konzervatív szlovák politikai csoportosulás vezéralakjának, Svetozár Hurban Vajanskýnak a csehszlovák emigrációval szembeni ellenvéleménye. Válogatásunkban a br. Kürthy Lajos zólyomi főispán és kormánybiztos irányításával folyó, a szlovák ellenzéki sajtóban is teret kapó akció főbb vonalait kívánjuk érzékeltetni.